

John Coates

A FÉLSZERZET ÓRÁJA

A KOCKÁZATVÁLLALÁS BIOLÓGIÁJA
A PÉNZPIACOKON

Fordította:
Farkas Nóra

Iannek, Eamonnek, Irisnek és Sarah-nak

Tartalomjegyzék

I. RÉSZ

TESTÜNK ÉS LELKÜNK A PÉNZPIACOKON

Bevezetés	13
1 A piaci buborék biológiája	27
2 Amikor a testünkkel gondolkodunk	57

II. RÉSZ

ZSIGERI GONDOLKODÁS

3 A gondolat sebessége	79
4 Zsigeri érzések	119

III. RÉSZ

IDÉNYEK A PIACON

5 A keresés izgalmai	169
6 A mámor üzemanyaga	209
7 Stresszválasz a Wall Streeten	255

IV. RÉSZ

RUGALMASSÁG

8 Kitartás	305
9 A molekulától a piacig	343
Köszönetnyilvánítás	363
Jegyzetek	367
További irodalom	409
Felhasznált magyar fordítások	415
Név- és tárgymutató	417

A félszerzet [órája], vagyis a szürkület, amikor a kutyát nem tudjuk megkülönböztetni a farkastól, annyi minden mást is felidéz, mint a puszta napszakot (...). Ez az az óra, amelyben (...) minden egyes lény a saját árnyékává válik, és ezáltal más lesz, mint önmaga. Az átalakulások órája, amikor az emberek félig-meddig remélik, hogy a kutya farkassá változik, félig-meddig meg rettegnek tőle. Ez az óra még a kora középkorból vagy annál is régebből hagyományozódott ránk, amikor a vidék embere abban a hitben élt, hogy az átváltozás bármelyik percen bekövetkezhet.

JEAN GENET, *Un Captif Amoureux*

ELSŐ RÉSZ

Testünk és lelkünk
a pénzpiacokon

BEVEZETÉS

A kockázatvállalás azzal jár, hogy közvetlenül tapasztaljuk meg testünk létezésének szembeszökő jeleit. Ugyanis a kockázat magában hordozza azt a fenyegetést, hogy bajt okoz nekünk. A kanyargós úton gázpedálra taposó autós, a korallzátony fölé tornyosuló óriáshullámot meglovagoló szörfös, a hóviharban vissza nem forduló hegymászó, vagy a senkiföldjén átsprintelő katona – ők valamennyien a megsebesülés, sőt a halál kockázatával néznek szembe. És már maga ez a kockázat kiélesíti az elmét és elsöprő testi reakciót idéz elő, amelyet „küzdj vagy fuss”-reakciónak is nevezünk. Valójában a testünk olyannyira érzékeny a kockázatvállalásra, hogy ez a zsigereinkben érzett izgalom olyankor is elkaphat bennünket, amikor a halál nem jelent közvetlen fenyegetést. Aki sportol vagy a lelátókról figyeli a sporteseményeket, az tisztában van vele, hogy a „csak játék” is teljességgel képes a hatalmába keríteni minket. Winston Churchill a legkeményebb harcokban edződött katonaként felismerte, hogy a nem halálos kockázatnak ez az ereje testestül-lelkestül képes magával ragadni bennünket. Fiatalkori visszaemlékezéseiben Churchill a következőképpen emlékszik vissza egy Dél-Indiában, az ezredében játszott katonai lovaspólómeccsre, ahol az utolsó chukkában rövidített játékra került sor: „Ritkán láttam ennyire feszültnek mindkét oldal játékosa-

it. Azt hihette volna az ember, hogy nem is játszanak, hanem élethalálharcot vívnak. Ennél jóval válságosabb pillanatok sem váltanak ki ennyire heves indulatokat.”

A nem halálos kockázatok egy másik fajtája is hasonlóan erős érzelmeket és biológiai reakciókat képes kiváltani: a pénzügyi kockázatvállalásról van szó. Az esetenkénti brókeröngyilkosságokat leszámítva (amelyek inkább tartoznak a mendemondák, mint a valóság körébe) a profi tőzsdei kereskedőknek, az alapkezelőknek és az otthonról befektető magánembereknek az ügyleteik során nem túl gyakran kell halálos kockázattal szembenéznüik. Ugyanakkor a feltett tétjeikkel nemcsak a munkájukat teszik kockára, de az otthonukat, a házasságukat, a jó hírnevüket és a társadalmi helyzetüket is.

A pénz ilyenformán különleges jelentőséggel bír életünkben. Hathatós szimbólum gyanánt szolgál, amely a minket ért fenyegetéseken és a lehetőségeinken keresztül párlódott le az evolúció hosszas folyamatában, így aztán mind a megszerzése, mind pedig az elvesztése ősi és igen erős fiziológiai választ aktiválhat bennünk.

A pénzügyi kockázat egy el nem hanyagolható szempontból még komolyabb következményekkel is jár, mint amikor pusztán a testi épségünket kockáztatjuk. A jövedelmünkben vagy társadalmi státusunkban bekövetkezett változás rendszerint sokáig érezteti hatását, vagyis a pénzpiacokon történő kockázatvállalás azt vonja maga után, hogy a tranzakciókat követően még hónapokig, de akár évekig is belső viharok tombolnak bennünk. Azonban testünk biokémiája nincsen felkészülve az efféle hosszú távú zavarokra. Védelmi reakcióink alapállapotban vészhelyzetben kapcsolnak be, hogy aztán pár perc, néhány óra vagy legrosszabb esetben pár nap elteltével kikapcsolhassanak. Ám egy átlag fölötti nyereség vagy veszteség a pénzpiacokon, akárcsak a nyereségek vagy veszteségek sorozata, Jekyll és Hyde-szerű változást képes előidézni bennünk, azaz a felismerhetetlenségig átfórmálhat minket. A nyerő szériában eufória

járhat át bennünket, és kockázatvállalási kedvünk olyannyira a magasba szökhet, hogy meggondolatlanokká és mániakusokká válhatunk, és eltelhetünk önnön fontosságunk érzetével. A leszálló ágban pedig félelemmel küzdünk, és újra meg újra átéljük a rossz pillanatokot, amivel hosszú távra helyet bérlünk a stresszhormonoknak az agyunkban, ez pedig beteges kockázatkerüléshez, sőt rosszabb esetben akár depresszióhoz is vezethet. A stresszhormonok a vérkeringésünkbe bekerülve elősegíthetik a vírusfertőzések kiújulását, és közreműködnek a magas vérnyomás, a hasi zsírfelhalmozódás és a gyomorfekély kialakulásában. A pénzügyi kockázatvállalás ugyanannyira a biológia szintjén zajlik, és éppannyi egészségügyi következménnyel is jár, mint egy medve leterítése.

A kijelentés, miszerint a biológia és a pénzpiacok összefüggenek, különösen csenghet a közgazdaságtanhoz szokott füleknek. A legtöbb közgazdász pusztán szellemi tevékenységként tekint a pénzügyi kockázatértékelésre, hiszen az eszközmegtérülés és a valószínűségek számítása, valamint a tőke optimális leosztása szükséges hozzá, ezeket pedig többnyire racionálisan hajtjuk végre. Az itt következőkben a döntéshozatalnak ezt a vérszegény felfogását szeretném megtölteni némi étellel. Az idegtudományok és az élettan területén történt legújabb előrelépések ugyanis azt mutatják, hogy amikor kockázatot – például pénzügyi kockázatot – vállalunk, korántsem pusztán a gondolataink szintjén zajlik a dolog: fizikálisan is felkészülünk rá. Amint a testünk észleli, hogy hamarosan akcióra kerül sor, vészkiáltásba kapcsolja a fiziológiai áramköröket, az elektromos és kémiai aktivitás létrejövő hullámai pedig visszkapcsolódnak az agyunkba, és befolyásolják a gondolkodásunkat. Ilyenformán agyunkat és a testünk többi részét a rájuk váró feladat egyetlen közös entitásba forrasztja össze. Alapállapotban a test és az agy fúziója azokkal a zsigeri érzésekkel és gyors reakciókkal lát el bennünket, amelyekre szükségünk lesz a sikeres kockázatvállaláshoz. Ám bizonyos körülmények között

ezek a kémiai hullámzások magukkal sodorhatnak bennünket. Amikor ez történik a tőzsdei kereskedőkkel és a befektetőkkel, akkor az tőzsdemámort vagy irracionális pesszimizmust idézhet elő bennük; ez pedig képes megingatni a pénzpiacokat és nagy pusztítást vihet végbe az egész gazdaságban.

Hogy érzékeltetni tudjam e fiziológiai mechanizmus működését, most elviszem az olvasókat egy Wall Street-i befektetési bank tőzsdetermébe. Itt betekintést fogunk nyerni a nagy tétéknek abba a világába, ahol a fiatal bankárok egyetlen prémium szezon leforgása alatt egy teljes társadalmi osztállyal ugranak feljebb vagy csúsznak lejjebb; az egyik évben még tengerparti nyaralót vesznek a Hamptons-partvidéken, a következőben meg ki kell venniük a gyereket a magániskolából. Figyeljék csak meg a következő forgatókönyvet, melyben egy váratlanul érkező fontos hír fenekestül forgatja fel a gyanútlan tőzsdeterem működését.

KÖZELEG!

Úgy tartják, a háború az unalom hosszú szakaszaiból és az azokat tarkító, gyorsan lezajló terrorperiódusokból áll – és ugyanez mondható el a kereskedésről is. Hosszú időn keresztül alig-alig szállingózik valami üzlet a kereskedési részlegen keresztül – épp csak annyi, hogy a nyughatatlan brókereknek legyen mivel foglalkozniuk, és kifizethessék a számlákat. Miután semmi említésre méltó nem történik, a piac lelassul, és a tehetetlenség önmagát gerjeszti egészen addig, míg le nem áll az árfolyammozgás. A tőzsdeteremben mindenki a magánéletével van elfoglalva: a személyi bankárok céltalan csevegést folytatnak azokkal az ügyfelekkel, akikkel baráti kapcsolatot ápolnak, a kereskedők pedig arra használják ki az átmeneti nyugalmat, hogy számlákat fizessenek ki, a következő sélésüket tervezgessék vagy meg-

érdeklődjék egy fejevadásztól, hogy mennyit érnek aktuálisan a munkaerőpiacon. Két kereskedő: a jelzálogfedeztetű kötvényekkel foglalkozó Logan és Scott, akik a folyosó végén, az arbitrázsosztályon dolgoznak, egy teniszlabdát dobálnak egymásnak, ügyelvén arra, hogy egyik ügyfél-kapcsolattartót se találják el vele.

A Federal Reserve, az Egyesült Államok központi bankja ma délután tartja a kamatlábdöntő ülését; az ehhez hasonló eseményeket pedig rendszerint piaci zavarok kísérik. A Fed ezeken az üléseken dönt ugyanis arról, hogy emeljék vagy csökkenték a kamatlábakat, és a megszületett döntést délután negyed háromkor jelentik be. Még ha eddig egészséges ütemben növekedett is a gazdaság, az értéktőzsde pedig az idényhez képest indokolatlanul, sőt irracionálisan erős is, a Fed elejtett néhány arra utaló célzást, hogy emelés várható. Így aztán ma a többség arra számít, hogy az árfolyamok változatlanul maradnak, és a tőzsdeteremben dél közeledtével a legtöbбекnek máson sem jár az esze, mint hogy szusit vagy tésztát rendeljen ebédre.

Ám nem sokkal dél előtt a változás alig érezhető fuvallata járja át a helyiséget és megbirizgálja az árfolyamok felszínét. A tőzsdeteremben tartózkodók többségének nem jut el a tudatáig a változás, csak egy enyhe remegés fut végig rajtuk. Esetleg szaporábbá válik a légzésük, izmaik enyhén megfeszülnek és alig észrevehetően megemelkedik a vérnyomásuk. A terem alapzata pedig a felületes társalgások halk zsongásából mérsékelten izgatott zsi bongásba vált. A tőzsdeterem nagyméretű parabolikus reflektorként működik: az ezeregynéhány kereskedő és eladó testén keresztül távoli helyekről gyűjt be információkat és olyan események korai jeleit regisztrálja, amelyek még meg sem történtek. A tőzsdeterem vezetője felpillant a papírjaiból, majd az irodájából kilépve úgy pásztázza végig a termet, akár egy szagot fogott vadászkutya. A tapasztalt vezető pusztán a látványból és a hangokból megérzi a piac változását, és meg tudja mondani, hogyan érzik magukat a teremben lévő emberek.

Logan félúton megdermed dobás közben és hátrapillant a képernyőkre. Scott már visszagördült a székével az íróasztalához. Monitorjaikon ár- és hírfolyamok ezrei villannak fel, majd tűnnek el. Egy kívülálló számára a számok végtelen mátrixa kaotikusnak és nyomasztónak tűnhet, és úgy tetszhet, hogy az árfolyamok és a lényegtelen hírek tömkelegéből nagyjából annyira lehet egyszerű kiszűrni a fontos információkat, mint megtalálni egy csillagot a Tejúton. De a jó kereskedő éppen erre képes. Nevezzük akár előérzetnek, akár zsigeri érzésnek vagy mesterségbeli fogásnak, ma délelőtt Scott és Logan már jóval azelőtt észlelték az árfolyamok alakulásának gyors változásait, hogy meg tudták volna indokolni, miért történik mindez.

Az idejekorán történő riasztásért felelős agyterületeink egyike a locus coeruleus. Azért nevezik így, mert a benne található sejtek égszínkékek vagy mélykékek. A locus coeruleus agyunk legősbibb részében, az agytörzsben található, a hátgerinc tetején; ez a részünk az, amely reagál az újdonságokra, és elősegíti, hogy az éberség állapotába kerüljünk. Amikor az események összefüggéstelenekké válnak, vagy egy új mintázat bontakozik ki előttünk, netán olyasmi történik, ami nem helyénvaló, akkor az agyunknak ez az ősi része már jóval azelőtt regisztrálja a változást, hogy tudatosan felfigyelnénk rá. Ilyenkor a locus coeruleus magas fokú készütséget idéz elő az agyunkban, fokozott éberségre készítet bennünket, az érzékküszöbünket pedig annyival alacsonyabbra állítja, hogy meghalljuk a leghalkabb hangot és észrevegyük a legcsekélyebb mozgást is. A sportolók, akik ezt megtapasztalják, arról számolnak be, hogy a játék hevében minden egyes hangot meghallanak a stadionban, és a fűszálak is egyenként kirajzolódnak előttük. A mai napon, amikor megdőlték az eszközárak stabil korrelációi, a locus coeruleus riadót fújt, és Scott és Logan figyelmét a nyugtalanító információkra irányította.

Pár pillanattal azt követően, hogy Scott és Logan ösztönösen kiszimatolták a változást, értesülnek arról, hogy néhány em-

ber a Wall Streeten úgy hallotta, vagy legalábbis azt gyanítja, hogy a Fed ma délután megemeli a kamatlábat. Márpedig ha egy ilyen döntés felkészületlenül éri a pénzügyi közösséget, az az árfolyamingadozás szökőárját vonja maga után a piacokon. Amint a hírek és velejáráók leülepednek, a nemrég még álmos Wall Street felbolydul és étellel telik meg. A sietve összehívott értekezleteken a kereskedők a Fed lehetséges lépéseit mérlegelik – vajon változatlanul hagyják az árfolyamokat? Vagy egy negyed százalékponttal megemelik őket? És mi van, ha fél százalékkal? Mi történik a kötvényekkel, ha az egyik vagy ha a másik forgatókönyv lép életbe? Hogyan alakulnak a részvényárfolyamok? Miután megfogalmazták a véleményüket, a kereskedők rohannak, hogy felvegyék a pozíciójukat; néhányan a kamatemelésre számítva eladják a kötvényeiket, ami csaknem két százalékkal lenyomja a piacot, míg mások az új, alacsonyabb áron megveszik ugyanezeket a kötvényeket az arról való meggyőződésükben, hogy a piac túladdott.

A piacok az információkból táplálkoznak, így a Fed bejelentése valóságos ünnepi lakomának számít. A bejelentés volatilitást fog hozni a piacra, ez pedig egy kereskedőnek egyet jelent a gyors meggazdagodás lehetőségével. Így aztán ma délután a többségük nem is titkolja izgatottságát: sokan közülük az elkövetkező pár órában fognak szert tenni az egész heti profitjukra. A bankárok ma világszerte virrasztanak, hogy le ne maradjanak a hírekről, és a tőzsdetermekben olyasféle játékos hangulat uralkodik, amely egyébként inkább a vásárokra és a sporteseményekre jellemző. Logan a kihívástól belelkesülve hangos csatakiáltással merül alá a piac háborgó tengerébe, hogy azonnal el is adjon 200 millió dollárnyi jelzálogkötvényt, mivel egy izgalmas esésre számít.

2 óra 10 perckor apadni kezd az ügyletek száma a képernyőkön. A terem elcsöndesül. A kereskedők szerte az egész világon megtették ajánlataikat, és most várnak. Scott és Logan felvették a pozíciójukat, és úgy érzik, szellemileg is felkészültek. Csak-

hogy a rájuk váró próbatétel több pusztá agytornánál: testileg is próbára fogja tenni őket, és ahhoz, hogy sikeresen teljesítsék a feladatot, jóval többre lesz szükségük, mint a kognitív készségeikre. Elengedhetetlen lesz, hogy gyorsan reagáljanak, és az erőfeszítéseikhez kitartás is szükségeltetik majd az elkövetkezendő órákban, amikor a volatilitás meredeken emelkedni fog. Vagyis a testüknek üzemanyagra lesz szüksége, még hozzá bőségesen, glükóz formájában; továbbá oxigénre is, ami elégeti ezt az üzemanyagot; és megnövekedett véráramlásra, hogy az üzemanyagot és az oxigént testszerte elszállíthassák az azt felhasználó sejtekbe. Ezen kívül szélesebb „kipufogóra” – vagyis kitágult légcsövekre és torokra – is szükségük lesz, hogy elvezethessék a felesleges szén-dioxidot, ha már elégett az üzemanyag.

Vagyis Scott és Logan teste, nagyrészt a tudtukon kívül, szintén felkészül a rájuk váró eseményekre. Anyagcseréjük felgyorsul, hogy ha a helyzet megkívánja, elkezdhesse lebontani a májukban, izmaikban és zsírsejtjeikben található energiatartalékokat. A légzésük szaporábbá válik, több oxigén jut a szervezetükbe, és a pulzusuk is megemelkedik. Immunrendszerük sejtjei buzgó tűzoltókként foglalják el helyüket a test támadható pontjain, például a bőrben, és készen állnak arra, hogy megküzdjenek a sérülésekkel és a fertőzésekkel. Az idegrendszerük pedig elkezd újraelosztani a vért a testükben az agy és a hasüreg között: korlátozza a véráramot a belek területén, ami bizsergő érzéssel jár, valamint a nemzőszervekben – mivel ez nem a szex ideje –, és áttereli a kar és a comb főbb izomcsoportjaiba, a tüdőbe, a szívbe és az agyba.

Amint lelki szemeik előtt feldereng a profit pusztá lehetősége, Scott és Logan összetéveszthetetlen energiahullámot éreznek szétáradni a testükben: a szteroidhormonjaik ekkor kezdik el rohamtempóban feltölteni testük nagy hajtóműveit. Időbe telik, mire a hormonok elkezdik kifejteni a hatásukat, de amint a megfelelő mirigyek által szintetizálódva a véráramba kerülnek, azonnali változásokat idéznek elő Scott és Logan testének

és agyának minden szegletében: anyagcseréjükben, sejtnövekedésükben és izomtömegükben, akárcsak a hangulatukban és a kognitív teljesítményükben; de még a felidézett emlékekben is. A szteroidok nagyerejű és veszélyes kémiai anyagok; ebből kifolyólag az alkalmazásukat szigorúan szabályozza a törvény, az orvosi előírások, a Nemzetközi Olimpiai Bizottság és a hipotalamusz, vagyis az agy „kábitószerellenes hivatala” is; mivel ha a szteroidképződés nem áll le gyorsan, akkor a testünket és az értelmünket is átformálhatja.

Attól a pillanattól fogva, hogy a pletyka lábra kapott, az elmúlt néhány órában Scott és Logan tesztoszteronszintje folyamatosan emelkedett. Ez a – természetes formájában a herékben termelődő – hormon felkészíti őket a rájuk váró megpróbáltatásra, éppúgy, ahogy azt a versenyre készülő sportolók vagy a harc előtt álló állatok esetében teszi. Az emelkedő tesztoszteron Scott és Logan hemoglobinszintjét is megnöveli, és ezzel eléri, hogy a vérük több oxigént szállítson; továbbá az önbizalomszintjüket is megugrasztja, sőt mi több – és ez roppant fontos – a kockázatvállalási hajlandóságukat is. Scott és Logan számára ez az átalakulás pillanata: a franciák a középkor óta ezt nevezik a félszerzet órájának.

Egy másik hormon, a vesék felső részében elhelyezkedő mellékvesében termelt adrenalin is bekerül a véráramukba. Az adrenalin meggyorsítja a testi reakciókat, és a test anyagcseréjét is felpörgeti azért, hogy lecsapolja a – főként a májban található – glükózraktárakat és tartalmukat a vérbe üríti; ezáltal Scott és Logan olyan üzemanyag-tartalékra tesz szert, amely segítségükre lesz majd, akármekkora bajba keverje is őket a tesztoszteronjuk. A kortizol nevű harmadik hormon – amelyet a legtöbben csak stresszhormonként ismernek – kiszivárog a mellékvesékből, majd az agyba vándorol, ahol a dopaminfelszabadulást kezdi el serkenteni. A dopamin nevű kémiai anyag a jutalom pályáknak nevezett idegi áramkörökben fejt ki működését. A stresszt rendszerint kellemetlen élményként éljük meg, de alacsony

stresszszint esetén még nem ez a helyzet: olyankor még csak kellemes izgatottságot érzünk. Ha a stresszt egy nem fenyegető esemény vagy próbatétel – mint például egy meccs, a száguldás az autópályán vagy egy izgalmas piaci esemény – váltja ki, akkor kortizol szabadul fel, ez pedig a dopaminnal társulva az emberi agy számára ismert egyik legaddiktívabb droggá áll össze, és olyan narkózisba ringatja a kereskedőket, amelytől úgy érzik, az ő munkájuk a legjobb az egész világon.

2 óra 14 perc. Scott és Logan merev tekintettel szuggerálják a képernyőjüket: pupillájuk kitágul, a pulzusuk leesik; légzésük elnehezedik és ritmikusá válik. Izmaik megfeszülnek, testük és agyuk pedig egységbe forrva várja a küszöbön álló akció bekövetkeztét. A globális piacokra várakozásteli csend ereszkedik.

A SZÍNFALAK MÖGÖTT

Ebben a könyvben Scott és Logan – Martin és Gwen – történetét fogom elmesélni, valamint egy tőzsdeteremnyi mellékszereplőét, amint valamennyiüket magával ragadja egy árfolyamemelkedés árhulláma, majd az azt követő hanyatlás. Történetük két szálon fut majd: az egyik azt fogja megmutatni, hogyan viselkednek a kereskedők a felszínen – hogyan keresnek pénzt és miképp veszítik el azt; miképp válnak euforikussá vagy stresszessé, ahogyan a szerencsájük változik; hogyan tesznek szert rendkívüli jutalékokra –, míg a másik a viselkedésük mélyén megbúvó testi folyamatokat írja le. A két szál ugyanakkor egybefonódik és egyetlen közös történetté áll össze. És ha egységükben szemléljük őket, látni fogjuk, miképp forr össze a kockázatot vállalók életében az agy és a test tevékenysége életük fontos pillanataiban. Utunk során felfedezzük majd a tudatalanul működő agyi áramköröket, és azt, hogy ezek az áramkörök mennyire közvetlenül kapcsolódnak a testhez; ezáltal jobban meg fogjuk érteni, hogyan lehetséges, hogy ezek az em-

berek olyannyira gyorsan képesek reagálni a piaci eseményekre, hogy a tudatuk nem bír lépést tartani velük; és miképp merítenek a testük jelzéseiből – a legendás zsigeri érzésekből –, hogy ezáltal optimalizálni tudják a kockázatvállalásukat.

Jóllehet a kereskedők gyakran érnek el sikereket, jelen történetünk tragikus ívet jár be: az önhihttség és a bukás ádáz és megállíthatatlan logikáját követi, amit az ókori görögök a *hübrisz* és a *nemezis* elnevezésekkel illettek. Ugyanis az emberi biológia a saját körforgását követi, és a pénzt szerző, majd elvesztő kereskedők csaknem megállíthatatlanul sodródnak bele az eufória, a túlzott kockázatvállalás, majd összeomlás ismétlődő ciklusába. Ez a veszélyes mintázat pár évente megismétlődik a pénzügyi világban. A Federal Reserve korábbi elnöke, Alan Greenspan e periodikusan visszatérő könnyelműségen töprengve papírra vetette gondolatait azokról az „öszönös emberi reakciókról, amelyek eredménye az eufória és félelem közti kilengés, amely nemzedékről nemzedékre megismétlődik”. Nagyjából ugyanezeket a mintázatokat figyelhetjük meg a sportban, a politikában és a háborúban is, amikor a nagyformátumú egyének úgy gondolják magukról, hogy felmentést élveznek a természet és az erkölcs törvényei alól, majd ezt követően túlbecsülik önnön képességeiket. Úgy tűnik, a rendkívüli siker szükség-szerűen mértéktelenséghez vezet.

De miért van ez így? Úgy vélem, a pszichológia és az idegtudomány legfrissebb kutatásai segítségünkre lehetnek abban, hogy magyarázatot találjunk erre az ősidők óta létező, zavarodott és tragikus kimenetelű viselkedésre.

Napjainkban a humánbiológia segíthet megértenünk a túlzott önbizalmat és a tőzsdemámort, és elősegítheti, hogy tudományosabb magyarázatot találjunk a pénzpiacok instabilitására.

A biológiát már csak azért is be kell vonnunk a történetbe, mert egyszerűen magával ragadó tudomány. Az emberi viselkedés története a biológia felől megközelítve kiváltképp erős

felismeréspillanatokban részesíthet bennünket. A „felismerés” terminusával rendszerint az olyan pillanatokot írjuk le, amikor hirtelen átlátjuk, mi folyik körülöttünk, és ezáltal önmagunkat is sikerül megértenünk. A fogalom Arisztotelészről származik, és az ő idejétől kezdve a felismerés pillanatai jórészt a filozófia és az irodalom tárgykörébe tartoztak. Mára azonban – legalábbis az én szememben mindenképp – a humánbiológia területére sorolódtak át. Ugyanis amikor rájövünk, mi megy végbe a testünkben és miért, ismételt aha-élményekben van részünk. Ezek a felismerések a mulatságostól: „Ahá! Szóval ezért dobog a torkomban a szívem, amikor izgatott vagyok” vagy „Hát innen jön a libabőr!” (ilyenkor a bőrünkben található úgynevezett szőremelő izom, a musculus arrector pili megpróbálja megnövelni a szőrzetünket, hogy ezáltal nagyobbak nézzünk ki – akárcsak a macska, ha fenyegetik. Mivel azonban a szőrzetünkben mára nem sok maradt, libabőrök leszünk helyette – de ahol még van szőrünk, ott „feláll”) a halálosan komolyig terjednek: „Hát ezért vált ki olyan szörnyű dolgokat a stressz, mint a gyomorfekély vagy a magas vérnyomás – vagy akár szívbetegségek vagy agyvérzés!”

A humánbiológia ma talán bármely más területnél jobban képes bevilágítani életünk eddig homályban maradt sarkaiba. Így aztán a biológia bevonásával szabatosabb leírást adhatok arról, milyen érzés nagy pénzügyi kockázatot vállalni; és ráadásul egy ilyenfajta leírás azoknak az embereknek is felismeréspillanatokat okozhat majd, akik még sosem láttak közelről tőzsde-termet. Valójában az általam leírt testi folyamatok korántsem korlátozódnak a kereskedőkre, hiszen itt az általános kockázatvállalás biológiájáról van szó. És mint ilyen, bárki megtapasztalhatja, aki csak sportol, politikai tisztségért száll ringbe, vagy éppen háborúban harcol. Én azonban a pénzügyi kockázatvállalásra fogok koncentrálni, és erre jó okom van: először is jól ismerem a pénzügyi világot, mivel tizenkét évet töltöttem a Wall Streeten; másodszer pedig, ami még fontosabb, azért, mert

a pénzügy a világgazdaság idegközpontja. Az önhittsége miatt elbukó sportoló a meccset veszíti el, azonban ha a hormonok áradása a kereskedőt ragadja magával, az az egész világpiac helyzetére van kihatással. A pénzügyi rendszer, amint azt csak a közelmúltban vettük észre nagy rémületünkre, veszélyesen imbolyog, és egyensúlyi állapotának megtartása csupán ezeknek a kockázatvállalóknak a mentális egészségén múlik.

Először a kockázatvállalásunkért felelős élettani mechanizmusokat fogom áttekinteni, és ezzel felvázolom a hátterét az ezután következő történéseknek. Ezt követően pedig egy tőzsdeteremben játszódó történeten keresztül megmutatom, hogyan érintkezhetnek ezek az élettani mechanizmusok a hanyag kockázatkezelési módszerekkel, valamint egy olyan prémiumrendszerrel, amely a végletekig vitt hazárdjátékot jutalmazza; és miképp eredményez ez az érintkezés ingatagságot és robbanás előtti állapotot a pénzintézetekben. Végignézzük majd, amint természet és nevelés összejátszása szörnyű kisiklást eredményez, és a nyomában nem találunk mást, csak szétroncsolt karriert, megroppant embereket és a földdel egyenlővé tett pénzügyi rendszert. Ezt követően kissé még elidőzünk a roncsok között, hogy megfigyelhessük a mindezek nyomában fellépő kimerültséget és krónikus stresszt – azaz két olyan egészségügyi problémát, amely végképp elsorvasztja a dolgozókat. Legvégül pedig vetünk egy pillantást néhány kísérleti fázisban lévő, ám ígéretes kutatásra, amelyek a kitartás fiziológiájával kapcsolatosak; itt olyan, sporttudósok és stresszkutatók által összeállított edzéstervekről lesz szó, amelyek testünket a túlzott stresszválasszal szemben hivatottak védetté tenni. Egy efféle edzésterv segíthetne egyensúlyba állítani a kockázatvállalók ingatag fiziológiáját.